

VILÁG- TÖRTÉNET

8. (40.) évfolyam 2018. 4.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZET FOLYÓIRATA

- **JONČEV ZSOLT**
A CSEHSZLOVÁK LÉGIÓ ETNIKAI DIMENZIÓI
- **KRAJCSÍR LUKÁCS**
A GOTTWALD DANDÁR TÖRTÉNETE
- **SZ. BÍRÓ ZOLTÁN**
MIÉRT ÉS MIKÉNT BOMLOTT FEL A SZOVJETUNIÓ?
- **DANIELE CONVERSI – SANJAY JERAM**
A VÁLSÁG ELLENÉBEN
- **BARANYI TAMÁS**
1968 MÁJUSA FRANCIAORSZÁGBAN ÉS A NAGYHATALMI
ERŐEGYENSÚLY
- **SZEMLE**
VUKMAN PÉTER, OPRE BERNADETT, PÉTERFI BENCE,
KISS MÁRTON ÍRÁSAI

VILÁGTÖRTÉNET
A Magyar Tudományos Akadémia
Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetének folyóirata

Szerkesztők
Skorka Renáta (főszerkesztő)
Bíró László, Stefano Bottoni,
Katona Csaba, Martí Tibor
(szerkesztők)

Szerkesztőbizottság
Glatz Ferenc (elnök), Borhi László,
Erdődy Gábor, Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Majoros István, Pók Attila, Poór János

8. (40.) évfolyam 2018. 4.

TARTALOM

Birodalmak felbomlása, országok születése (Stefano Bottoni)	533
<i>Tanulmányok</i>	
Jončev Zsolt: A Csehszlovák Légió etnikai dimenziói	537
Krajcsír Lukács: A Gottwald dandár története. Csehszlovákia szerepe Izrael Állam megalakulásában	551
Sz. Bíró Zoltán: Miért és miként bomlott fel a Szovjetunió?	567
Bíró László: Montenegró függetlenné válása	589
Daniele Conversi – Sanjay Jeram: A válság ellenében. Az interkulturális nacionalizmus ereje Katalóniában	611
Balogh Róbert: Éhezés, élelmezés és modernitás a gyarmati Indiában, 1920–1950	633
Baranyi Tamás: 1968 májusa Franciaországban és a nagyhatalmi erőegyensúly	651
<i>Szemle</i>	
Egy ismeretlen szomszéd története (Vukman Péter)	667
A tuniszi kereszties hadjárat, 1270 (Opre Bernadett)	671
A minőségbiztosítás régészeti emlékei a közép- és kora újkorból (Péterfi Bence)	675
Teázó vikingek és selyembe boruló Észak. Keleti áruk a 18. századi skandináv kereskedelemben (Kiss Márton)	678

Jelen számunkat Stefano Bottoni szerkesztette

A minőségbiztosítás régészeti emlékei a középkor- és kora újkorból¹

Mordovin Maxim kötete a maga nemében hiánypótló vállalkozás. Monográfiájának középpontjában olyan tárgy, a textilplomba áll, amely mindeddig kevés kutató figyelmét keltette fel. Nem csoda, hiszen az a maga nemében – a pénzermékhez hasonlóan – azon leletek közé tartozik, amelyek a régészeti feltárások során a leginkább rejtve maradnak szemünk előtt. Éppen ezért nem csodálkozhatunk azon, hogy a plombakutatások éppen napjainkban ívelnek fel: történetesen akkor, amikor a fémdetektorok nemcsak a „kincskereső” amatőrök körében élveznek roppant népszerűséget, hanem – jó okkal – a régészszakmában is. Voltaképpen ez indította el a jelen monográfia íróját is a plombakutatás kevésbé kitaposott útján alig néhány éve, miután a nyugat-magyarországi Pápa város főterének feltárása során – a kutatásba fémdetektort is bevonva – meglepően sok textilbárca került napvilágra.

Mordovin elsősorban a plombákra összpontosított, sokszor azonban óhatatlanul az azt felhasználó textiliparra is ki kellett térnie, mivel a textilbárca a mai idők márkajelzéseihez hasonlóan minőségjelzőként funkcionáltak, szerény kísérői voltak a valaha volt pompás vagy kevésbé pompás textileknek. A középkori és kora újkori európai textilipar egy sajátos vetületét nyújtja a most ismertető könyv. A kötet aránytalanságai leginkább külső tényezőknél, így a plombák fennmaradásának, a szerző számára rendelkezésre álló ismeretanyag egyenetlenségeinek tulajdoníthatók. Mordovin bátran kezelte az időhatárokat is: a magyar középkor végét jelentő 1526. évi határt, a mohácsi csata évét nem tekintette a maga számára átléphetetlen korszakhatárnak, minden további nélkül hasznosította akár a 16. század második felének anyagát is. Döntését csak helyeselhetjük, mivel magának a vizsgálatnak a tárgya egy kézben tartva és nem pedig politikátörténeti korszakokra bontva érthető meg igazán. A téma ugyanis valóban európai perspektívát kíván és kínál, tekintve hogy a különféle és -fajta textíliákkal kereskedők keresztül-kasul bejárták a kontinenst, hogy megfelelő vevőt találjanak portékáiknak. A kutatás furcsa fintora, hogy a szakirodalmi hiányosságokból fakadón valójában a plombakutatónak is ugyanúgy útra kell kelnie, mint az egykori textilkereskedőknek. Az utazó kutatót bőszesen kárpótolja a plombák sokasága és változatossága, amelyek nyilvánvalóan az egykori valóság kimondhatatlanul kis szeletkéjét jelenthetik. Nemcsak állami, hanem ugyanúgy nehezen hozzáférhető magángyűjtemények, online aukciókon kapható tárgyak is nélkülözhetetlen információkkal szolgálhatnak. A szerző e közegben – a vadászat örömének hódolva – szemmel láthatóan lubickolt.

Mordovin munkájában mindenhol, bár – nyilván a lehetőségek miatt – eltérő arányban a középkori és (kora) újkori régészet alapvető módszertani elvárásainak megfelelően

¹ Mordovin Maxim: *Textilvégek védjegyei. A textilkereskedelem régészeti emlékei a Magyar Királyság területén.* Bp., MTA BTK Történettudományi Intézet, 2018. 355 p. (Magyar Történelmi Emlékek. Adattárak.)

egyaránt támaszkodik az anyagi kultúra régészeti, történeti és képi forrásaira. Igaz, mindezek közül az első a különösen erős. Az első fejezetben roppant értő módon tűzi tollhegyére a szakirodalomnak a Magyar Királyság területén kívül és azon belül fellelt plombákhoz kapcsolódó tételeit. Az első munkák Nyugat-Európában, ahogy a szerző rá is mutat – bizonyos korai itáliai közléseket leszámítva –, éppen abban a korban, a 19. század derekán jelentek meg, amikor az ipari forradalom előtti textilipar, de legalábbis annak emléke még többé-kevésbé élő volt. Ezzel ellentétben a textilipari szempontból leginkább befogadó területnek számító Magyar Királyságban a plombákhoz kötődő ismeretek a modern korra teljességgel kivesztek, azok csak ásatások nyomán váltak ismertté. Mordovin a kutatástörténeti keretek után a plombahasználat gyakorlati területeivel ismerteti meg az olvasókat, elsősorban nyugat-európai példák alapján, éspedig előbb magának a megjelölésnek a kialakulását, majd annak fejlődését tárgyalja. Éppen ezért a plombák használatának alapvetését, miszerint a minőséget látható módon jelezték, több szempontból is érdemes lett volna körüljárni, de legalábbis érzékeltetni (nemcsak textileket, hanem másfajta portékákat is megjelöltek), még ha magának a gyakorlatnak jókora, már-már beláthatatlan mennyiségű szakirodalma van. Az éppen a legális struktúrák kikerülésére szakosodott hamisításról szóló rövid harmadik fejezetben főként az írott források nyomán élénk tároló képet ismerjük meg. Külön hangsúlyozandó, hogy a jelen munkában nem pusztán a hamisítás témakörébe vágó „alapanyag” található, hanem további régészeti adalék is fellelhető (231–251.). A negyedik nagy fejezetben Mordovin a plombákat formai szempontok szerint osztja csoportba, majd a funkcionalitás jegyében szól róluk (címeres plombák; méret, kidolgozottság jelölésére szolgálók; egyszerű, mesterjegyes pecsétek).

A kötet első részét, terjedelmét tekintve körülbelül az ötödét az említett négy fejezet alkotja, amelyek azzal az igénnyel készültek, hogy a témakörrel egy általános képet nyújtsanak az olvasóknak, az említett esetlegesség kevésbé befolyásolja az ott leírtakat. Más a helyzet a kötet további 80 százalékát kitevő folytatással, az ötödik fejezettel vagy éppen a függelékben található adattárral, amely a később előkerült vagy feldolgozott leletek fényében nemcsak hogy bizonyosan kiegészül, hanem a hangsúlyok is könnyen eltolódhatnak egy-két kivételes lelőhelynek köszönhetően. Rögtön tegyük hozzá azonban: e „veszélyek” minden hasonló, sok elsődleges forrásból származó adattal dolgozó, úttörő munka esetében reálisan fennállnak. Ami az ötödik, a textíliákat gyártó területeket, illetve városokat földrajzi rendben tárgyaló fejezetet általánosságban illeti: személy szerint szerencsésebbnek tartottam volna a maiak helyett a korabeli politikaföldrajzi egységek megnevezésének használatát (ahogy különben ezeket az adattári részben meg is találjuk), még ha persze a mostani földrajzi fogalmak az olvasó számára könnyebbséget jelentenek a tájékozódásban. A területi alapon meghatározott alfejezeteken belül majdnem mindenütt találunk térképeket, a nagyobb számú, azonos városra vonatkozó plombák ismert példányait a szerző többször táblázatba foglalta. A régészeti információk mellett a kontextus megteremtése érdekében a szerző bőven épít a történeti szakirodalomra. A rengeteg adat között valóságos gyöngyszemek is akadnak, mint például az, amit Szeged városnak a 18. században újraalkotott pecsétjével kapcsolatban a szerző javasol (148.). Az már ugyan korábban feltűnt az elődöknek, hogy mennyire hasonlít a nürnbergi címerre a szegedi, és az is ismert volt, hogy állítólag korábban a Tiszából halászták ki azt a pecsétet, amely alapján az új szegedi címer készült, Mordovin érvelése szerint azonban mégsem egy klasszikus tipárium szolgálhatott előkép-ként, az sokkal inkább a folyóvízből előkerült plomba lehetett, miként arra példát is hoz.

Valójában legnagyobb felfedezésének mégsem ez vagy az ehhez hasonló eredmények tarthatók, sokkal inkább az, hogy egy olyan délkelet-magyarországi (Orosháza,

Gyula, Békéscsaba), a 16. század végéig virágzó posztógyártó körzet régészeti nyomaira sikerült a posztók nyomán rábukkannia, amelyre már a történeti kutatás is felfigyelt (231–251.). A körzet ráadásul nem saját „márkanéven” értékesítette jobbára belföldön, a végvári katonaság számára a termékeit, hanem a finom angol posztók Tudor-rózsás plombáival, illetve azok utánzataival megjelölve.

A kötetet a témából kifolyólag feltétlenül szükséges adattár, továbbá forrás-, valamint irodalomjegyzék, illetve mutatók zárják. Az adattárban a plombákhoz tartozó textíliák gyártási helyei sorakoznak betűrendbe szedve, külön kitérve minden egyes plombaváltozatra, amelyet jó minőségű fekete-fehér fotókkal illusztrált a szerző.

Mindezek fényében igen kívánatos lenne a teljes kötet publikálása idegen nyelven (angolul), hiszen, ahogy arról a szerző már az első oldalak után meggyőződött, valóban nemzetközi érdeklődésre számot tartó témáról és munkáról van szó. Egy nagyobb összefoglalás megjelenéséig éppen ezért fájó hiány, hogy a magyarul nem olvasó érdeklődők rezümé nélkül kénytelenek beérni.

Péterfi Bence*

---

* A szerző az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének fiatal kutatója (1097 Budapest, Tóth Kálmán u. 4., peterfi.bence@btk.mta.hu).

CONTENTS

Fall of Empires, Formation of Countries (Stefano Bottoni)	533
<i>Studies</i>	
Zsolt Jončev: Ethnic Dimensions of the Czechoslovak Legion	537
Lukács Krajcsír: The History of the Gottwald Brigade: Czechoslovakia's Role in Birth of State of Israel	551
Zoltán Sz. Bíró: How and Why Did the Soviet Union Fall Apart?	567
László Bíró: Independence of Montenegro	589
Daniele Conversi – Sanjay Jeram: Despite the Crisis: The Resilience of Intercultural Nationalism in Catalonia	611
Róbert Balogh: Starvation, Nutrition and Modernity in Late Colonial India, 1920–1950	633
Tamás Baranyi: May 1968 in France and the Balance of Forces in Great Power Relations	651
<i>Book Reviews</i>	
History of Czechoslovakia in Documents (Péter Vukman)	667
The Tunis Crusade of 1270: A Mediterranean History (Bernadett Opre)	671
Trademarks of Cloth Rolls: Archaeological Remains of the Textile Trade in the Hungarian Kingdom (Bence Péterfi)	675
Silk and Tea in the North: Scandinavian Trade and the Market for Asian Goods in Eighteenth-Century Europe (Márton Kiss)	678

HU ISSN 0083-6265

Kiadja az MTA BTK Történettudományi Intézet
A kiadásért felel Fodor Pál igazgató
A szedési, tördelési munkálatokat
az MTA BTK TTI tudományos információs témacsoportja végezte
Vezető: Kovács Éva
Tördelőszerkesztő: Zsigmondné Balázs Ildikó
Térkép: Nagy Béla
Nyomdai munkák: Krónikás Bt., Biatorbágy

Ára: 600 Ft
Előfizetőknek: 500 Ft

TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőknél, vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszámán: 06-80/444-444, e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 1-303-3440, vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda, Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetében (1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4., telefon: 224-6700/4624, 4626 mellék), illetve a Penna Bölcsész Könyvesboltban (1053 Budapest, Magyar utca 40., telefon: 06 30/203-1769).

A Világtörténet 2018-as évfolyamának megjelenését a Magyar Tudományos Akadémia és a Nemzeti Kulturális Alap támogatja

25nka
Nemzeti Kulturális Alap